

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania E. K. i M. K. następców prawnych zmarłego Z. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Gdańsku
o prawo do emerytury pomostowej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 kwietnia 2023 r.,
skargi kasacyjnej odwołujących się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 25 lipca 2018 r., sygn. akt III AUa 140/18,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. nie obciąża odwołujących się kosztami postępowania kasacyjnego organu rentowego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Gdańsku decyzją z dnia 27 lipca 2017 r. odmówił ubezpieczonemu Z. K. prawa do emerytury pomostowej z uwagi na to, że nie wykonywał on pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 8 i art. 49 ustawy z dnia 19 grudnia 2008

r. o emeryturach pomostowych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 164, dalej jako ustawa o emeryturach pomostowych) w wymaganym wymiarze 10 lat. Organ rentowy nie uwzględnił do stażu pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu powyższych przepisów okresów zatrudnienia wnioskodawcy w D. S.A. w G.: od 1 października 1984 r. do 14 października 1984 r., od 16 października 1984 r. do 14 stycznia 1996 r. oraz od 23 marca 1996 r. do 9 czerwca 1997 r., gdyż praca praktykanta przetwórstwa, mechanika maszyn przetwórstwa oraz ślusarza maszyn przetwórstwa nie jest traktowana jako praca służby pokładowej w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych.

Sąd Okręgowy w Gdańsku wyrokiem z dnia 30 października 2017 r. oddalił odwołanie ubezpieczonego od powyższej decyzji, a Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 25 lipca 2018 r. oddalił jego apelację od orzeczenia Sądu pierwszej instancji.

Sąd drugiej instancji podzielił i przyjął za własne ustalenia faktyczne oraz rozważania prawne dokonane przez Sąd Okręgowy. Wynika z nich, że Z. K., urodzony 6 listopada 1956 r., w dniu 5 czerwca 2017 r. złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych wniosek o przyznanie prawa do emerytury pomostowej. Ubezpieczony nie pozostawał w tym czasie w stosunku pracy. W toku postępowania przed organem rentowym wnioskodawca udowodnił ogólny staż ubezpieczeniowy w wysokości 25 lat, 2 miesięcy i 24 dni (w tym 25 lat i 15 dni okresów składkowych oraz 2 miesiące i 9 dni okresów nieskładkowych), nie udowadniając żadnego z wymaganych 10 lat stażu pracy w warunkach szczególnych.

Zaskarżoną decyzją z dnia 27 lipca 2017 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Gdańsku odmówił ubezpieczonemu Z. K. prawa do emerytury pomostowej z powołaniem się na art. 8 i 49 ustawy o emeryturach pomostowych. Nie była to pierwsza odmowna decyzja organu rentowego w zakresie wniosku skarżącego o emeryturę pomostową, Uprzednio bowiem decyzją z dnia 27 czerwca 2017 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Gdańsku również odmówił ubezpieczonemu prawa do emerytury pomostowej z uwagi na niespełnienie warunków nabycia tego prawa, to jest wobec nieudowodnienia wymaganego 10-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

W okresie od 1 października 1984 r. do 9 czerwca 1997 r. Z. K. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy w D. S.A. w G. (poprzednio: P. w G., także D. S.A. w G.) na stanowiskach: praktykanta przetwórstwa, młodszego rybaka przetwórstwa, asystenta mechanika maszyn przetwórstwa oraz ślusarza maszyn przetwórstwa. Przez cały okres zatrudnienia ubezpieczony wykonywał pracę na statkach łowczych: P.(1986), S. (1986-1987), A. (1989), P.1 (1990), A. (1992-1994, 1996), Z.(1992), A.1 (1996) oraz A.2(1996).

Od 1 października 1984 r. do 8 czerwca 1985 r. odwołujący się był zatrudniony na stanowisku praktykanta przetwórstwa i przyuczał się do pracy rybaka morskiego. Zajmował się obsługą maszyn przetwarzających odłowione ryby. Po wybraniu ryb z sieci na pokład główny, trafiały one na pokład przetwórczy (pod pokładem głównym). Ryby były maszynowo sortowane, po czym na taśmociągach były patroszone, filetowane i odskórzane, a następnie docierały do mrożenia i pakowania i – już gotowe - do ładowni. Rybę do maszyny podawały dwie osoby, kolejne osoby pracowały przy stole kontrolnym i następna osoba w ładowni, gdzie układano ryby już popakowane w kartonach. Kolejno od 9 czerwca 1985 r. do 23 maja 1987 r. ubezpieczony pracował jako młodszy rybak przetwórstwa, wykonując analogiczne czynności, jak uprzednio na stanowisku praktykanta. Nadal zajmował się zrzucaniem ryby do zbiorników, jej sortowaniem na maszyny, obsługą poszczególnych etapów przetwórczych (np. fileciarka, odskórzarka do robienia tuszy). Pracował także przy stole kontroli filetów oraz przy zamrażaniu i pakowaniu ryb do kartonów.

W okresie od 23 maja 1987 r. do dnia 19 kwietnia 1989 r. odwołujący się był zatrudniony na stanowisku asystenta mechanika maszyn przetwórstwa. Na stanowisko to został przeniesiony na swój wniosek z dnia 20 maja 1987 r. w związku z posiadanym wykształceniem i kwalifikacjami ślusarza. Jako asystent oficera mechanika maszyn przetwórczych wnioskodawca uczył się budowy i zasad mechaniki maszyn przetwórczych, zasad ich konserwacji i przeglądów oraz usuwania awarii poszczególnych maszyn przetwórczych na pokładzie statku. Do podstawowych obowiązków ubezpieczonego na tym stanowisku należało regulowanie parametrów i dostosowywanie ustawień maszyn do wielkości i jakości przetwarzanych ryb, wymiana oraz ostrzenie noży w maszynach, bieżące usuwanie awarii maszyn, przeglądy techniczne i smarowanie maszyn. Ciąg maszyn

przetwórczych był wyposażony w 64 noże, które co 6 godzin należało wymienić. Zdemontowane noże podlegały ostrzeniu. Statek dysponował 2 kompletami noży. Ostrzenie 1 z 64 noży zajmowało około 3,5 minuty. Do tego dochodziła praca przy naprawach wynikających z występujących awarii maszyn przetwórczych - ich usuwanie należało do priorytetów pracy ubezpieczonego (niesprawna maszyna wstrzymywała proces przetwórstwa ryb). W pozostałym wymiarze czasu pracy wnioskodawca zajmował się pracą rybaka morskiego przy przetwórstwie złowionych ryb. Do pomocy przy przetwórstwie kierowani byli, po wykonaniu swoich etatowych prac, wszyscy inni członkowie załogi statku. Członków załogi obowiązywał czas pracy wydłużony do 12 godzin na dobę.

Od 20 kwietnia 1989 r. do 9 czerwca 1997 r. ubezpieczony pracował jako ślusarz maszyn przetwórstwa i wykonywał analogiczne zajęcia, jak uprzednio na stanowisku asystenta mechanika maszyn przetwórstwa.

Sąd Apelacyjny przyjął, że ubezpieczony w okresie od 1 października 1984 r. do 8 czerwca 1985 r. i od 9 czerwca 1985 r. do 23 maja 1987 r. stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał pracę rybaka wymienioną w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych. Natomiast w okresie od 23 maja 1987 r. do 9 czerwca 1997 r. wykonywał przede wszystkim prace asystenta mechanika maszyn przetwórstwa i ślusarza maszyn przetwórstwa. Tym samym nie spełnił wszystkich przesłanek do przyznania żądanego świadczenia emerytalnego. Wnioskodawca w dacie wydania decyzji miał ukończonych 55 lat, pracował na statkach rybackich przez 12 lat, 6 miesięcy i 2 dni. Przyznanie mu emerytury pomostowej uwarunkowane było zatem wykazaniem przez niego spełnienia przesłanek określonych w przepisie art. 8 w związku z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych. Prawo do emerytury pomostowej na podstawie art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych w związku z punktem 22 załącznika nr 1 do ustawy przysługuje zaś jedynie członkom załogi statku rybackiego wykonującym prace w służbie pokładowej, nie zaś całej załodze statku. Taką wykładnię powołanych przepisów potwierdza uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2015 r., III UZP/715 (LEX nr 1793677), którą Sąd Apelacyjny w pełni podzielił.

W przywołanej uchwale Sąd Najwyższy wyjaśnił, że do wykazu B zostały zaliczone prace rybaków morskich w służbie pokładowej, a do wykazu A prace

rybaków morskich w służbie mechanicznej, zgodnie z podziałem wynikającym z § 58, § 62 ust. 1 i § 64 ust. 3 rozporządzenia Ministra Żeglugi z dnia 30 października 1971 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych członków załóg polskich statków morskich, § 54, 58 i 61 ust. 3 rozporządzenia Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 17 sierpnia 1983 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych członków załóg polskich statków morskich, § 26, 27, 30 i 31 rozporządzenia z dnia 23 maja 1992 r. Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg polskich statków morskich, § 38 i § 49 rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 24 sierpnia 2000 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, pełnienia wacht oraz składu załóg statków morskich o polskiej przynależności, § 42 i 54 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 4 lutego 2005 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych marynarzy (Dz.U. Nr 47, poz. 445 ze zm.). Podział ten nadal jest utrzymany w przepisach rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 7 sierpnia 2013 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji członków załóg statków morskich (Dz.U. z 2013 r., poz. 937). W Dziale IV tego rozporządzenia określone zostały niezbędne kwalifikacje umożliwiające uzyskanie świadectwa rybaka rybołówstwa morskiego, które nawiązują do stanowisk zajmowanych przez rybaków morskich w służbie pokładowej (§ 56-64), podobnie, jak regulujące te kwestie wymienione powyżej rozporządzenia, w tym obowiązujące w dacie wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 lutego 2005 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych marynarzy. Tym samym, na podstawie wyżej wymienionych przepisów, prawodawca konsekwentnie rozróżnia prace członków załogi statku rybackiego na prace w służbie pokładowej oraz prace w służbie mechanicznej, a kwalifikacje zawodowe do wykonywania pracy rybaka morskiego powiązane są wyłącznie ze stanowiskami w służbie pokładowej - tylko bowiem ta służba stosownie do treści § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. umożliwia nabycie prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach po wykazaniu 10 lat pracy na stanowiskach wymienionych w zarządzeniu nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach resortu gospodarki morskiej oraz osiągnięciu wymaganego wieku 55 lat dla mężczyzn.

Identyczne przesłanki nabycia prawa do emerytury określone są w art. 8 ustawy pomostowej, zgodnie z którym emerytura pomostowa przysługuje pracownikowi, który spełnił warunki określone w art. 4 pkt 1, 4-7 oraz osiągnął wiek wynoszący co najmniej 50 lat dla kobiet i co najmniej 55 lat dla mężczyzn oraz ma okres pracy w szczególnych warunkach wymienionej w pkt 20, 22 (prace rybaków morskich) i 32 załącznika nr 1 do ustawy, wynoszący co najmniej 10 lat. Analiza powyższych przepisów wskazuje, że warunki wymagane do nabycia prawa do emerytury pomostowej przez ubezpieczonych wykonujących prace rybaków morskich są tożsame z warunkami nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach, wymienionymi w § 8 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Za prace rybaków morskich ujętą w pkt 22 załącznika nr 1 ustawy o emeryturach pomostowych należy zatem przyjmować prace rybaków morskich w służbie pokładowej, a nie prace wykonywane na wszystkich stanowiskach zajmowanych przez pracowników wpisanych na listę członków załogi statku rybackiego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, nie można utożsamiać pracy ubezpieczonego w całym spornym okresie z pracą rybaka morskiego tylko dlatego, że wnioskodawca pracował na statku rybackim i był członkiem załogi pływającej. Praca asystenta mechanika maszyn przetwórstwa czy ślusarz tych maszyn nie jest wymieniona w załączniku do ustawy o emeryturach pomostowych jako praca w szczególnych warunkach i nie mogła być traktowana jako praca rybaka morskiego. Zapis ujęty pod pozycją 22 załącznika do ustawy należy interpretować ściśle, albowiem nabycie prawa do takiej emerytury jest swoistym przywilejem i nie można stosować wykładni rozszerzającej przepisów, a w szczególności, jeżeli chodzi o rodzaj pracy, jej charakter czy też stanowisko pracy. Praca rybaka morskiego jest pracą na statkach morskich osoby posiadającej odpowiednie kwalifikacje i definiowana jest przez wykonywane zadania. Nie można zatem utożsamiać wszystkich prac rybaków morskich, a więc wszelkich czynności związanych z wykonywaniem rybołówstwa morskiego, z pracami wykonywanymi na stanowisku rybaka. Skoro ustawodawca w punkcie 22 załącznika numer 1 do ustawy o emeryturach pomostowych wymienił tylko prace rybaków morskich, uznać należy, że tylko prace na tym stanowisku można uznać za prace w szczególnych warunkach jako charakteryzujące się szczególnym stopniem szkodliwości i uciążliwości.

Wprawdzie odwołujący się wykonywał także czynności związane ze stanowiskiem rybaka, jednak nie wykonywał ich stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, ponieważ jego głównym obowiązkiem była obsługa maszyn do przetwórstwa i ponosił odpowiedzialność za sprawne ich działanie. Na statku każdy miał swoje stanowisko, do którego przypisany był określony zakres czynności, co oznacza, że prace rybaka wykonują wyłącznie osoby zatrudnione na tym stanowisku. Pozostałe osoby wykonują przede wszystkim obowiązki, jakie związane są z zajmowanymi przez nie stanowiskami. Logiczne zatem jest, że inne prace, w tym rybaka, mogą wykonywać tylko w ograniczonym zakresie. Czas pracy na statku wynosił przy tym 12 godzin, zgodnie z art. 59 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. Nr 61, poz. 258), stąd ocenę co do wykonywania pracy stale i w pełnym wymiarze odnieść należy do tej normy, nie zaś do 8 godzin (praca ponad 8 godzin nie była traktowana jako praca w godzinach nadliczbowych).

Według Sądu odwoławczego, ubezpieczony pracował w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. Pracy tej nie można jednak kwalifikować jako pracy w warunkach szczególnych, o której mowa w wykazie B, dziale IV, poz. 4 rozporządzenia Rady Ministrów i art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych. Odwołujący się nie spełnił zatem warunków określonych w art. 4 w związku z art. 8 oraz w art. 49 w związku z art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych. Tak dokonanej oceny nie zmienia legitymowanie się ubezpieczonego świadectwem wykonywania pracy w szczególnych warunkach wystawionym przez byłego pracodawcę - Przedsiębiorstwo „D.”. Świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach oraz zwykle świadectwa pracy nie są bowiem dokumentami urzędowymi w rozumieniu art. 244 § 1 i 2 k.p.c., gdyż podmiot wydający to świadectwo nie jest organem państwowym ani organem wykonującym zadania z zakresu administracji państwowej, lecz dokumentami prywatnymi, o jakich mowa w art. 245 k.p.c., i stanowią dowód tego, że osoba, która je podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Dokument taki podlega kontroli zarówno co do prawdziwości podanych w nim faktów, jak i co do prawidłowości wskazanej podstawy prawnej. Zatem to, że w zaświadczeniu z dnia 29 listopada 2011 r. wpisano, iż prace wykonywane przez

wnioskodawcę wymienione w wykazie B, dziale IV, poz. 4 pkt 17 i 19 załącznika do zarządzenia resortowego ,tj. zarządzenia Nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. (które ma jedynie charakter informacyjny, techniczno - porządkujący), odpowiadają pracom wymienionym w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych, nie oznacza kategorycznego uznania, że pracownik rzeczywiście pracował w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach szczególnych, jeśli pozostały materiał dowodowy świadczy o okoliczności przeciwnej, co niewątpliwie miało miejsce w analizowanej sprawie.

Na rozstrzygnięcie sprawy nie ma również wpływu odwoływanie się przez ubezpieczonego do definicji rybaka zawartej w ustawie z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. Nr 61, poz. 258) czy też do art. 3 lit. b rozporządzenia Rady (WE) nr 1198/2006 z dnia 27 lipca 2006 r. (Dz. U. UE.L 223 z dnia 15 sierpnia 2006 r.) w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego, bowiem uregulowania te (podobnie jak Konwencja Międzynarodowej Organizacji Pracy Nr 188) odnoszą się do szeroko rozumianej pracy w sektorze rybołówstwa, a definicja rybaka ustalona została dla celu tych aktów prawnych (wynika to wprost z treści art. 3 pkt 3 ustawy i art. 3 rozporządzenia Rady (WE): „Na użytek niniejszego rozporządzenia stosuje się następujące definicje:”). Nie można także zapominać, że rozporządzenie Rady (WE) określa ramy wsparcia wspólnotowego na rzecz zrównoważonego rozwoju sektora rybactwa, obszarów zależnych głównie od rybactwa, a także rybołówstwa śródlądowego (art. 1). Nie odnosi się ono, podobnie jak ustawa z dnia 23 maja 1991 r., do uprawnień emerytalnych rybaków i nie ma znaczenia dla interpretacji przepisów dotyczących uprawnień emerytalnych tej grupy zawodowej.

W skardze kasacyjnej wywiedzionej od powyższego orzeczenia ubezpieczony, zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, podniósł zarzut naruszenie prawa materialnego, to jest: 1) art. 8 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych, przez jego niewłaściwe zastosowanie i w konsekwencji uznanie, że odwołujący się nie udowodnił okresu pracy w szczególnych warunkach wymienionej w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy, wynoszącego co najmniej 10 lat, mimo jednoznacznej treści zaświadczenia D. Spółki Akcyjnej z dnia 29 listopada 2011 r.; 2) art. 8 w związku z art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych, przez ich niewłaściwe zastosowanie

i w konsekwencji uznanie, że ubezpieczony nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 wyżej wskazanej ustawy, wymienionej w pkt 22 załącznika nr 1 do tej ustawy, mimo jednoznacznej treści zaświadczenia D. Spółki Akcyjnej z dnia 29 listopada 2011 r.; 3) art. 8 w związku z art. 4 w związku z art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, przez ich niewłaściwe zastosowanie i w konsekwencji uznanie, że ubezpieczonemu nie przysługuje prawo do emerytury pomostowej, mimo spełnienia przez niego wszystkich warunków określonych w wyżej wymienionych przepisach; 4) art. 8 w związku z wykazem B, działem IV, pozycją 4 pkt 17 i 19 zarządzenia Nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach pracy resortu gospodarki morskiej, przez ich niewłaściwe zastosowanie i w konsekwencji uznanie, że ubezpieczony nie wykonywał pracy rybaka morskiego wbrew oczywistej treści zaświadczenia Dalmor Spółki Akcyjnej z dnia 29 listopada 2011 r.

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego oraz uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu samemu Sądowi.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł o oddalenie skargi i zasądzenie od skarżącego na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W trakcie postępowania kasacyjnego ubezpieczony Z. K. zmarł w dniu [...] 2022 r., a do procesu wstąpili jego następcy prawni: żona E. K. oraz syn M. K..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Analizę trafności zaskarżonego wyroku wypada rozpocząć od przypomnienia, że emerytury pomostowe zostały wprowadzone do systemu ubezpieczeń społecznych przez ustawę o emeryturach pomostowych, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2009 r., i dotyczą ubezpieczonych zatrudnionych w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze (urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r.). Zastąpiły one emerytury w niższym wieku przyznawane na podstawie ustawy o

emeryturach i rentach z FUS pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach pracy lub w szczególnym charakterze, ograniczając, w stosunku do wcześniejszej regulacji, krąg osób uprawnionych do tego świadczenia. W art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych wskazuje się, że prace w szczególnych warunkach to prace związane z czynnikami ryzyka, mogące z wiekiem z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwałe uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, stawiające przed pracownikami - mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej - wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku. Wykaz tych prac określa załącznik nr 1 do ustawy. Z kolei definicję prac o szczególnym charakterze zawiera art. 3 ust. 3 ustawy, pojęciem tym obejmując prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrożający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się. Wykaz prac o szczególnym charakterze określa załącznik nr 2 do ustawy. Jak przyjmuje się w orzecznictwie (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62), wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu, co oznacza, że cech pracy "o szczególnym charakterze" lub "w szczególnych warunkach" nie mogą posiadać inne prace, choćby sposób ich wykonywania i ich jakość mogły obniżyć się z wiekiem. Jednocześnie w ust. 7 art. 3 ustawy o emeryturach pomostowych wskazano, że za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze uważa się również osoby wykonujące przed dniem wejścia w życie ustawy (a więc przed 1 stycznia 2009 r.) prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Zgodnie z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, prawo do tego świadczenia przysługuje pracownikowi, który urodził się po 31 grudnia 1948 r.; ma

okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat; osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; przed 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; po 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych; nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy. Ustawa o emeryturach pomostowych dopuściła odstępstwa od przesłanki wymienionej w jej art. 4 pkt 6, wskazując w art. 49, że prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3, spełniła warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 5-12, oraz w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Warunkiem skutecznego ubiegania się o emeryturę pomostową w świetle art. 4 i 49 ustawy o emeryturach pomostowych jest zatem legitymowanie się określonym stażem pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze (w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych lub dotychczasowych przepisów) oraz kontynuowanie pracy w tych warunkach po wejściu w życie ustawy, a więc po dniu 1 stycznia 2009 r. W przypadku, gdy osoba ubiegająca się o to świadczenie nie kontynuuje pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze i legitymuje się w związku z tym jedynie stażem pracy "szczególnej" według poprzednio obowiązujących przepisów, może nabyć prawo do "nowego" świadczenia tylko wówczas, gdy dotychczasowy staż pracy (okres prac) można kwalifikować jako prace w warunkach szczególnych w rozumieniu dziś obowiązujących przepisów (art. 3 ust. 1 ustawy) lub o szczególnym charakterze (art. 3 ust. 3 ustawy).

Dalsze warunki prawa do emerytury pomostowej określają art. 5-12 omawianej ustawy, odnoszące się do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, wymienionych w tych przepisach. I tak w art. 8, mającym zastosowanie w rozpoznawanej sprawie, prawo do emerytury pomostowej przysługuje pracownikowi wykonującemu przez okres co najmniej 10 lat prace w szczególnych warunkach, wymienione w punktach 20, 22 i 32 załącznika nr 1 do ustawy, który spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1 oraz 4-7 oraz ukończył 55 lat życia w przypadku mężczyzny. W punkcie 22 załącznika nr 1 zostały wymienione prace rybaków morskich.

W ustalonym stanie faktycznym sprawy, Z. K., mający ukończone 55 lat życia, niewątpliwie spełniał przesłanki nabycia prawa do spornego świadczenia, o jakich mowa w art. 4 pkt 1, 4, 5 i 7 ustawy o emeryturach pomostowych. Kwestia oceny spełnienia przez niego warunku określonego w art. 8 pkt 2 w związku z art. 49 tej ustawy wymagała natomiast dokonania wykładni pojęcia prac rybaków morskich, użytego w punkcie 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych.

Godzi się zauważyć, że wraz z wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych zrodził się w problem, jak należy rozumieć prace rybaków morskich na potrzeby tego aktu prawnego. Czy chodzi w nim o wszystkich rybaków morskich bez względu na rodzaj stanowiska, na którym wykonywali pracę, czy też istotny jest na gruncie tej ustawy podział na prace wykonywane przez rybaków morskich w służbie pokładowej oraz prace wykonywane przez rybaków morskich w innych służbach (np. mechanicznej, elektrycznej, obsługi chłodni). Właśnie w tej kwestii doszło do rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 11 czerwca 2013 r., II UK 377/12 (LEX nr 1353964) oraz w wyroku z dnia 14 maja 2014 r., II UK 460/13 (OSNP 2015 nr 4, poz. 55) przyjęto bowiem, że podział ten ma nadal istotne znaczenie. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 maja 2014 r., II UK 460/13 uznał przy tym, że zróżnicowanie kwalifikacji do uprawnień emerytalnych z tytułu pracy w warunkach szczególnych w zależności od wykonywania pracy rybaka morskiego ujętej w wykazie A lub B załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) ma bezpośrednie i przesądzające znaczenie dla oceny nabycia prawa do emerytury

pomostowej, bowiem wykonywanie pracy rybaka morskiego, wymienionej w wykazie A załącznika do tego rozporządzenia, nie stanowi wykonywania pracy rybaka morskiego w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach pomostowych.

Odmienne stanowisko w tej kwestii zajął Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 24 stycznia 2014 r., III UK 33/13 (OSNP 2015 nr 4, poz. 54); z dnia 11 kwietnia 2014 r., III UK 124/13 (OSNP 2015 nr 8, poz. 112) oraz z dnia 4 lutego 2015 r., III UK 73/14 (LEX nr 1653764). W motywach wyroku z dnia 24 stycznia 2014 r., III UK 33/13, Sąd Najwyższy przyjął, że skoro ustawa o emeryturach pomostowych prace rybaków morskich jako prace w warunkach szczególnych uprawniające do świadczeń przewidzianych ustawą wymienia tylko raz, w punkcie 22 załącznika Nr 1 do ustawy, to zasadne wydaje się przyjęcie, że ustawodawca przyznał prawo do emerytury pomostowej, na warunkach określonych w art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych, pracownikom wykonującym wszystkie prace rybaków morskich bez różnicowania, czy według innych przepisów i wydanych na ich podstawie wykazów resortowych wykonywali oni prace rybaków morskich na określonych stanowiskach i w określonych podmiotach.

Rozbieżności te ostatecznie zostały rozstrzygnięte w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2015 r., III UZP 7/15 (OSNP 2016 nr 6, poz. 73). W uchwale tej Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że członkom załogi statku rybackiego wykonującym prace w służbie pokładowej przysługuje prawo do emerytury pomostowej na podstawie art. 8 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych w związku z punktem 22 załącznika nr 1 do tej ustawy.

W uzasadnieniu uchwały wskazano, że podstawową kwestią jest konieczność ustalenia zakresu pojęcia prace rybaków morskich, celem odpowiedzi na pytanie, czy wykonywanie pracy rybaka morskiego, wymienionej w wykazie A, dział VIII, poz. 9 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, stanowi wykonywanie pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, ujętej w punkcie 22 załącznika nr 1 do tej ustawy. Innymi słowy, czy prawo do emerytury pomostowej, o którym mowa w art. 8 tej ustawy, przysługuje całej załodze statku rybackiego, czy tylko załodze (rybakom) w służbie pokładowej. Prace rybaków morskich zostały

bowiem zakwalifikowane jako praca w szczególnych warunkach, zarówno w wykazie A, jak i wykazie B, stanowiących załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., ale przypisanie pracy do danego wykazu różnicuje przesłanki nabycia prawa do emerytury w wieku obniżonym na podstawie przepisów tego rozporządzenia. Wykonywanie prac zawartych w wykazie A uprawnia do nabycia prawa do emerytury przez ubezpieczonego, który osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn oraz ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Z kolei, wykonywanie pracy wymienionej w dziale IV wykazu B uprawnia do nabycia prawa do emerytury przez ubezpieczonego, który osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 50 lat dla kobiet i 55 lat dla mężczyzn oraz ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 10 lat wykonywał prace wymienione w dziale IV wykazu B. Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie dotyczącym emerytur przyznawanych na podstawie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wskazywał zaś, że do wykazu B zostały zaliczone prace rybaków morskich w służbie pokładowej, a do wykazu A prace rybaków morskich w służbie mechanicznej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 2011 r., II UK 356/10, LEX nr 901608).

W rozważaniach dotyczących zakresu pojęcia prace rybaków morskich, wymienionej w punkcie 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych nie można pominąć tego, że uchwalenie ustawy stanowiło element reformy systemu ubezpieczeń społecznych, której celem było zawężenie grona uprawnionych do emerytur z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przyznawanych na podstawie art. 32 i 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, do sytuacji uzasadnionych rzeczywistą koniecznością przejścia ubezpieczonego na emeryturę (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62; z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, LEX nr 128470; z dnia 13 czerwca 2013 r., I UK 13/13, LEX nr 1413490; z dnia 4 grudnia 2013 r., II UK 159/13, LEX nr 1405231). Ustawodawca wyszedł z założenia, że emerytura pomostowa będzie przysługiwała osobom pracującym w najtrudniejszych warunkach, które nie mogą być usunięte przez pracodawcę żadnymi środkami profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej. Wobec powyższego, do uprawnionych do emerytury pomostowej zaliczają się osoby wykonujące konkretne prace, a nie całe

grupy branżowe, ponieważ ustawa o emeryturach pomostowych określiła inne kryteria przy konstruowaniu wykazu prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze niż te, którymi kierował się ustawodawca w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.

Sąd Najwyższy w powiększonym składzie przyznał, że ustawa o emeryturach pomostowych nie zawiera odrębnej definicji prac rybaków morskich. Takiej definicji nie zawierało również rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. ustanawiające warunki nabywania przez ubezpieczonych emerytur z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Z tego względu odwoływano się do zarządzenia nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach resortu gospodarki morskiej, w tym do jego załącznika nr 1 zawierającego szczegółowe wykazy prac w szczególnych warunkach. Załącznik ten w wykazie A, dział VIII, poz. 9, pkt 1 stanowi, że prace rybaków morskich to prace wykonywane na wszystkich stanowiskach zajmowanych przez członków załogi statku, niezależnie od zatrudniającego ich podmiotu. Natomiast za prace rybaków morskich, o których mowa w wykazie B załącznika do tego zarządzenia, zostały uznane prace wykonywane nie tylko w określonych podmiotach, ale - co istotniejsze - wyłącznie na stanowiskach wymienionych w dziale IV, poz. 4 pkt 1-19, to jest: kapitana, zastępcy kapitana do spraw zwiadu połowowego, starszego oficera, I oficera, II oficera, III oficera, IV oficera, I szypra, II szypra - zastępcy kierownika jednostki, bosmana, starszego rybaka, rybaka, młodszego rybaka, mistrza przetwórstwa rybnego, starszego rybaka przetwórstwa, młodszego rybaka przetwórstwa, starszego rybaka mączkarza oraz na pozostałych etatowych stanowiskach pracy na statku do wykonywania rybołówstwa morskiego, wymienionych w Układzie Zbiorowym Pracy dla rybaków morskich z dnia 17 stycznia 1975 r.

Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 26 maja 2011 r., II UK 356/10 (LEX nr 901608), z dnia 11 czerwca 2013 r., II UK 377/12 (LEX nr 1353964), z dnia 14 maja 2014 r., II UK 460/13 (OSNP 2015 nr 4, poz. 55) przyjął, że posłużenie się resortowym wykazem stanowisk jest uzasadnione, gdy dany rodzaj prac został wymieniony w obu wykazach załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7

lutego 1983 r. jedynie ogólnie, bez wskazania jakiegokolwiek kryterium zakwalifikowania go do jednego z wykazów. Stąd do wykazu B zostały zaliczone prace rybaków morskich w służbie pokładowej, a do wykazu A prace rybaków morskich w służbie mechanicznej, zgodnie z podziałem wynikającym z § 58, § 62 ust. 1 i § 64 ust. 3 rozporządzenia Ministra Żeglugi z dnia 30 października 1971 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych członków załóg polskich statków morskich, § 54, 58 i 61 ust. 3 rozporządzenia Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 17 sierpnia 1983 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych członków załóg polskich statków morskich, § 26, 27, 30 i 31 rozporządzenia z dnia 23 maja 1992 r. Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej w sprawie kwalifikacji zawodowych i składu załóg polskich statków morskich, § 38 i § 49 rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 24 sierpnia 2000 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, pełnienia wacht oraz składu załóg statków morskich o polskiej przynależności, § 42 i 54 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 4 lutego 2005 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych marynarzy (Dz. U. Nr 47, poz. 445 ze zm.). Obecnie podział ten nadal utrzymany został w przepisach rozporządzenia Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 7 sierpnia 2013 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji członków załóg statków morskich (Dz.U. z 2013 r., poz. 937). W dziale IV tego rozporządzenia określone zostały niezbędne kwalifikacje umożliwiające uzyskanie świadectwa rybaka rybołówstwa morskiego, które nawiązują do stanowisk zajmowanych przez rybaków morskich w służbie pokładowej (§ 56-64), podobnie jak regulujące te kwestie wymienione powyżej rozporządzenia, w tym obowiązujące w dacie wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 lutego 2005 r. w sprawie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych marynarzy.

Tym samym, na podstawie wyżej wymienionych przepisów, prawodawca konsekwentnie różnicuje prace członków załogi statku rybackiego na prace w służbie pokładowej oraz na prace w służbie mechanicznej, a kwalifikacje zawodowe do wykonywania pracy rybaka morskiego powiązane są wyłącznie ze stanowiskami w służbie pokładowej. Tylko służba pokładowa, stosownie do treści § 8 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., umożliwia ubezpieczonym nabycie prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach po wykazaniu 10 lat pracy na stanowiskach

wymienionych w zarządzeniu nr 24 Ministra - Kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej z dnia 15 sierpnia 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach w zakładach resortu gospodarki morskiej oraz osiągnięciu wymaganego wieku 50 lat dla kobiet i 55 lat dla mężczyzn. Identyczne przesłanki nabycia prawa do emerytury określone są w art. 8 ustawy pomostowej, zgodnie z którym emerytura pomostowa przysługuje pracownikowi, który spełnił warunki określone w art. 4 pkt 1, 4-7 oraz osiągnął wiek wynoszący co najmniej 50 lat dla kobiet i co najmniej 55 lat dla mężczyzn oraz ma okres pracy w szczególnych warunkach wymienionej w pkt 20, 22 (prace rybaków morskich) i 32 załącznika nr 1 do ustawy, wynoszący co najmniej 10 lat. Analiza powyższych przepisów wskazuje, że warunki wymagane do nabycia prawa do emerytury pomostowej przez ubezpieczonych wykonujących prace rybaków morskich są tożsame z warunkami nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach, wymienionymi w § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. A zatem, mając na uwadze wykładnię celowościową i historyczną, za prace rybaków morskich ujętą w pkt 22 załącznika nr 1 ustawy o emeryturach pomostowych należy przyjmować prace rybaków morskich w służbie pokładowej, a nie prace wykonywane na wszystkich stanowiskach zajmowanych przez pracowników wpisanych na listę członków załogi statku rybackiego. Gdyby przyjąć, że zakresem pojęcia prace rybaków morskich, ujętej w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych, objęci są rybacy morscy, zarówno w służbie pokładowej, jak i mechanicznej, to oznaczałoby to, że ustawodawca sprzecznie z celem reformy systemu ubezpieczeń społecznych, rozszerzyłby uprawnienia umożliwiające nabycie prawa do emerytury w porównaniu z dotychczasowymi, które określone są na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Wskazać należy, że różnicując warunki nabywania prawa do emerytury na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w zależności od wykonywania przez ubezpieczonych prac wymienionych w wykazie A oraz wykazie B, prawodawca kierował się przede wszystkim stopniem uciążliwości i szkodliwości prac w szczególnych warunkach. Objęcie pojęciem rybaka morskiego również rybaków, którzy nie pracują w służbie pokładowej, powodowałoby zatem, że wykonywane przez całą załogę statku rybackiego prace charakteryzowałyby się tym

samym stopniem uciążliwości i szkodliwości, a takiego wniosku, mając na uwadze rodzaje prac wykonywanych na statku rybackim, wyprowadzić się nie da.

Ustalając zakres pojęcia prace rybaków morskich, o którym mowa w ustawie o emeryturach pomostowych, Sąd Najwyższy w składzie powiększonym uznał ponadto, że nieuprawnione jest odwoływanie się do wykładni językowej, w tym do potocznego, językowego znaczenia terminu rybak morski, ani do definicji zamieszczonej w art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 2 maja 1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych, w myśl której marynarzem lub rybakiem jest osoba posiadająca morskie kwalifikacje zawodowe, stwierdzone zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o bezpieczeństwie morskim (obecnie na podstawie ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim; jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 611) oraz definicji rybaka morskiego zawartej w art. 3 lit. b rozporządzenia Rady (WE) nr 1198/2006 z dnia 27 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego. Ukształtowanym poglądem w orzecznictwie i doktrynie jest, że zasada pierwszeństwa wykładni językowej nie powinna prowadzić do wniosku, iż interpretatorowi wolno jest całkowicie ignorować wykładnię systemową i funkcjonalną. Może się bowiem okazać, że sens przepisu, który wydaje się językowo jasny, okaże się wątpliwy, gdy go skonfrontujemy z innymi przepisami lub weźmiemy pod uwagę cel regulacji prawnej. Przyjęcie wykładni językowej pojęcia rybak morski umożliwiłoby całej załodze statku, w tym rybakom w służbie mechanicznej, elektrycznej, kucharzom nabycie prawa do emerytury pomostowej po przepracowaniu 10 lat pracy w tych warunkach, co prowadziłoby do nieuzasadnionego rozszerzenia dotychczasowych uprawnień ubezpieczonych.

Sąd Najwyższy w powiększonym składzie zauważył też, że wbrew odmiennemu stanowisku wyrażonemu przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 kwietnia 2014 r., III UK 124/13, ustawodawca nie pozbawił rybaków w służbie mechanicznej prawa do emerytury pomostowej. Ustawa o emeryturach pomostowych za prace w szczególnych warunkach uznaje w pkt 23 załącznika nr 1 także prace na statkach żeglugi morskiej, a ustawa z dnia 18 września 2001 r. - Kodeks morski (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 758 ze zm.) w art. 2 § 1 stanowi, że statkiem morskim jest każde urządzenie pływające przeznaczone lub używane do żeglugi morskiej, zwane dalej statkiem. Kodeks morski stosuje się do morskich

statków handlowych. Natomiast zgodnie z art. 3 § 2 Kodeksu morskiego morskim statkiem handlowym jest statek przeznaczony lub używany do prowadzenia działalności gospodarczej, a w szczególności do: przewozu ładunku lub pasażerów, rybołówstwa morskiego lub pozyskiwania innych zasobów morza, holowania, ratownictwa morskiego, wydobywania mienia zatopionego w morzu, pozyskiwania zasobów mineralnych dna morza oraz zasobów znajdującego się pod nim wnętrza Ziemi. A zatem ustawodawca w ustawie o emeryturach pomostowych nie pozbawił pozostałych członków załogi statku rybackiego uprawnień do tego świadczenia, umożliwiając zakwalifikowanie wykonywanej przez nich pracy jako "prace na statkach żeglugi morskiej", o czym stanowi pkt 23 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych. Oznacza to, że przyznano im uprawnienia emerytalne po spełnieniu tożsamyh warunków, jakie wynikały z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., czyli po osiągnięciu wieku 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn oraz wykazania wymaganego 15 letniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

Stanowisko zaprezentowane w powołanej uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego zostało zaaprobowane w kolejnych orzeczeniach Sądu Najwyższego (wyroki: z dnia 13 stycznia 2016 r., II UK 13/15, LEX nr 1970393; z dnia 16 czerwca 2016 r., III UK 174/15, LEX nr 2086107; z dnia 28 kwietnia 2016 r., III UK 103/15, OSNP 2017 nr 12, poz. 165; z dnia 21 listopada 2016 r., II UK 403/15, LEX nr 2182282).

Sąd Najwyższy w obecnym składzie również podziela ten pogląd. Biorąc pod uwagę przedstawioną wyżej wykładnię użytego w pkt 22 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych, pojęcia "prace rybaków morskich", Sąd Najwyższy uznaje więc, że tylko prace rybaków morskich wykonywane w służbie pokładowej mogą zostać uwzględnione przy ustalaniu prawa do emerytury pomostowej, o której mowa w art. 8 (bądź art. 49 w związku z art. 8) ustawy o emeryturach pomostowych. Są to zaś wyłącznie prace wymagające stałego (w czasie wykonywania obowiązków służbowych) przebywania na pokładzie statku przeznaczonego do połowu ryb, bezpośrednio związane z kierowaniem tym statkiem (jego przemieszczaniem się po morzu) oraz realizowane również na pokładzie tego statku prace bezpośrednio związane z połowem ryb. Prace pozostałych członków załogi, choćby w nazwie ich

stanowiska znalazło się określenie "rybak morski", którzy nie pracują w służbie pokładowej, mogą być natomiast uznane za pracę w szczególnych warunkach, jednakże jako "prace na statkach żeglugi morskiej", wymienione w poz. 23 załącznika nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych. Ich wykonywanie (przez okres 15 lat) będzie więc uprawniać do emerytury pomostowej, ale tylko tej, o której mowa w art. 4 (lub art. 49 w związku z art. 4) ustawy o emeryturach pomostowych.

W rozpoznawanej sprawie Sądy obydwu instancji ustaliły, że wnioskodawca w okresie zatrudnienia w Przedsiębiorstwie „D.”, będąc etatowym pracownikiem na dalekomorskich statkach rybackich, wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu prace w charakterze kolejno: praktykanta przetwórstwa, młodszego rybaka morskiego, asystenta mechanika maszyn przetwórstwa, ślusarza maszyn przetwórstwa. Podczas pracy na stanowisku praktykanta przetwórstwa i młodszego rybaka morskiego Z. K. wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracę rybaka morskiego. Kwestią wymagającą wyjaśnienia pozostawało to, czy za taką pracę można uznać jego zatrudnienie na stanowisku asystenta mechanika maszyn przetwórczych i ślusarza maszyn przetwórczych skoro, poza powierzonymi zadaniami związanymi z regulacjami, przeglądami, naprawami maszyn przetwórczych oraz wymianą i ostrzeniem noży, był zobowiązany także do wykonywania prac w dziale przetwórstwa ryb.

Sąd Apelacyjny słusznie zauważył, że odwołujący się jako asystent mechanika maszyn przetwórstwa i ślusarz maszyn przetwórstwa wprawdzie wykonywał także czynności związane ze stanowiskiem rybaka, jednak nie wykonywał ich stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, ponieważ jego głównym obowiązkiem była obsługa maszyn do przetwórstwa i ponosił odpowiedzialność za sprawne ich działanie. Tym samym inne prace, w tym rybaka, mógł wykonywać tylko w ograniczonym zakresie.

Trzeba zgodzić z konstatacją Sądu drugiej instancji, że nie można utożsamiać pracy ubezpieczonego w całym spornym okresie z pracą rybaka morskiego tylko dlatego, że pracował na statku rybackim i był członkiem załogi pływającej. Praca asystenta mechanika maszyn przetwórstwa czy ślusarza tych maszyn nie jest wymieniona w załączniku do ustawy o emeryturach pomostowych jako praca w szczególnych warunkach i nie mogła być traktowana jako praca rybaka morskiego.

Brak w przepisach ustawy o emeryturach pomostowych jakiegokolwiek rozszerzenia możliwości zaliczania do prac rybaków morskich prac poszczególnych członków załogi kutra rybackiego, przemawia za przyjęciem, że art. 8 tej ustawy obejmuje swą dyspozycją jedynie osoby wykonujące faktycznie stricte prace rybaków morskich. Prace innych członków załogi statku rybackiego można ewentualnie zaliczyć do prac wykonywanych w szczególnych warunkach wymienionych pod pozycją 23 załącznika do ustawy o emeryturach pomostowych, czyli do prac na statkach żeglugi morskiej.

W konsekwencji tego, ubezpieczony nie spełnił przesłanek nabycia prawa do spornego świadczenia, wynikających z art. 4 i art. 49 w związku z art. 8 ustawy o emeryturach pomostowych.

Wypada zauważyć, że w rozpoznawana skarga kasacyjna została oparta wyłącznie na podstawie naruszenia prawa materialnego. W świetle art. 398³ § 3 k.p.c. postawą skargi kasacyjnej nie mogą zresztą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Niepodniesienie przez skarżącego zarzutu obrazy przepisów postępowania sprawia zaś, że z mocy art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Odnosząc się jednak do znaczenia, jakie dla ustalenia stanu faktycznego niniejszej sprawy skarżący przypisuje dokumentowi w postaci zaświadczenia z dnia 29 listopada 2011 r. wystawionego przez Dalmor Spółkę Akcyjną, warto przypomnieć, że postępowanie przed organami rentowymi toczy się według reguł postępowania administracyjnego. Zgodnie z art. 180 k.p.a., w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych stosuje się przepisy tego kodeksu, chyba że przepisy dotyczące ubezpieczeń ustalają odmienne zasady postępowania w tych sprawach. Podobnie kwestię tę normuje art. 123 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualny jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1009 ze zm.) oraz art. 124 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualny jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 504 ze zm.). Specyfika postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych dotyczy między innymi zasad prowadzenia postępowania dowodowego. O ile bowiem z art. 75 § 1 k.p.a. wynika, że dowodem jest wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem, o tyle w postępowaniu przed organem rentowym nie jest możliwe udowadnianie okoliczności uzasadniających

prawo do świadczeń i ich wysokości innymi dowodami niż wymienione w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (Dz.U. Nr 237, poz. 1412). W świetle § 3 tego rozporządzenia, postępowanie w sprawie świadczeń emerytalno-rentowych wszczyna się z reguły na podstawie wniosku zainteresowanego, do którego powinny być dołączone dokumenty lub oświadczenia stwierdzające okoliczności uzasadniające przyznanie świadczenia oraz jego wysokość. W myśl § 10 ust. 1 rozporządzenia, w przypadku ubiegania się o emeryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy, zainteresowany powinien dołączyć do wniosku dokumenty stwierdzające, między innymi, okresy uzasadniające prawo do świadczeń i ich wysokość oraz wysokość wynagrodzenia, dochodu, przychodu i uposażenia, przyjmowanych do ustalenia podstawy wymiaru świadczeń. Zgodnie z § 21 ust. 1 i § 22 ust. 1 rozporządzenia, środkiem dowodowym stwierdzającym wysokość wynagrodzenia, dochodu, przychodu oraz uposażenia przyjmowanego do ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub renty są dla pracownika zaświadczenia pracodawcy oraz wpisy w legitymacji ubezpieczeniowej, zaś środkiem dowodowym stwierdzającym okresy zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania oraz spółdzielczej umowy o pracę jest świadectwo pracy, zaświadczenie płatnika składek lub innego właściwego organu, wydane na podstawie posiadanych dokumentów lub inny dokument, w tym w szczególności legitymacja ubezpieczeniowa. Z cytowanego rozporządzenia nie wynika, aby również dane zawarte w zaświadczeniu o zatrudnieniu i wynagrodzeniu, wystawionym według wzoru ustalonego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (Rp-7), miały wiążący charakter dla organu rentowego i nie podlegały kontroli tego organu przy podejmowaniu decyzji o przyznaniu świadczeń emerytalno-rentowych oraz ustalaniu ich wysokości. Zaświadczenie takie nie jest dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 244 § 1 i 2 k.p.c. Zakład Ubezpieczeń Społecznych jako organ uprawniony do przyznawania świadczeń z ubezpieczeń społecznych i ustalania ich wysokości ma zatem obowiązek dokonania kontroli przedłożonego zaświadczenia o zatrudnieniu i wynagrodzeniu (Rp-7) stanowiącego nie dokument urzędowy, a prywatny.

W judykaturze przyjmuje się, że także świadectwo pracy wydane przez pracodawcę na podstawie posiadanej dokumentacji, potwierdzające wykonywanie pracy w warunkach szczególnych, nie jest dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 244 § 1 i 2 k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 1991 r., I PR 422/90, LEX nr 14682) i w postępowaniu sądowym jest traktowane jako dokument prywatny, o jakim mowa w art. 245 k.p.c., stanowiący dowód, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie w nim zawarte. Dokument taki podlega kontroli zarówno co do prawdziwości podanych w nim faktów, jak i co do prawidłowości wskazanej podstawy prawnej. Ujawnienie okoliczności, że wskazane w zaświadczeniu pracodawcy stanowisko pracy wykonywanej w szczególnych warunkach nie figuruje w wykazie powołanym w tym zaświadczeniu, jest podstawą do odmowy przyznania prawa do wcześniejszej emerytury (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2004 r., I UK 15/04, OSNP 2005 nr 11, poz. 161). Świadectwa pracy w szczególnych warunkach w przypadku sporu podlegają więc kontroli z urzędu lub na zarzut pod kątem podawanych w nich faktów oraz ich kwalifikacji prawnej (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2011 r., I UK 125/11, niepublikowany). Dokument ten podlega co do swojej wiarygodności i mocy dowodowej takiej samej ocenie, jak każdy inny dowód (art. 233 § 1 k.p.c.). Przypisanie szczególnego znaczenia dowodowego świadectwu wykonywania pracy w szczególnych warunkach nie znajduje podstawy w przepisach procedury cywilnej.

Nie można przy tym tracić z pola widzenia tego, że w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych to zainteresowany świadczeniem ma wykazać fakty uzasadniające jego prawo (art. 232 k.p.c., art. 6 k.c.), a dotyczy to zwłaszcza sytuacji, gdy organ rentowy kwestionuje świadectwa pracy w szczególnych warunkach (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 24/09, LEX nr 518067).

Nie podzielając zarzutów i wniosków kasacyjnych, Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł zatem o oddaleniu skargi kasacyjnej.

[SOP]

[as]]

